

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ВІРТУАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Шатирко Л.О., Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України

Реалізація завдань Реформи освіти значною мірою покладається на нові форми освітнього простору, побудованого на засадах використання інтернет-технологій з їх вагомим пізнавальним потенціалом й, одночасно, з новою специфікою, що потребує додаткових психологічних досліджень. У віртуальному освітньому просторі укладаються специфічні форми взаємодії його суб'єктів та змінюється їх роль як суб'єктів освіти, відтак опосередкування віртуальним освітнім простором зумовлює істотну принципову трансформацію взаємодії суб'єктів віртуального освітнього простору, порівняно із традиційним. Специфічні характеристики віртуального освітнього простору можуть формувати ряд психологічно обумовлених ризиків взаємодії його суб'єктів; в свою чергу означені ризики містять в собі потенційні загрози успішності вирішення освітніх завдань. Тому, маючи свою специфічність взаємодія суб'єктів освітнього простору є важливим інтегрувальним елементом і її ґрунтовне осмислення може бути представлено рядом психологічних вимірів.

Психологічний аналіз освітнього простору зорганізованого з використанням комп'ютерних технологій, мережі Інтернет дозволяє окреслити найбільш загальні психологічні контексти взаємодії суб'єктів віртуального простору – віковий, мотиваційний, соціальний, психофізіологічний, педагогічний, когнітивний, гендерний, й дає підстави для висновків про надзвичайно широкі потенційні можливості, і поряд із тим значні обмеження та ризики. Специфіка взаємодії суб'єктів віртуального освітнього простору визначається, перш за все, особливостями середовища взаємодії, в якому мінімально представлена подія, як психологічне явище, в цьому об'єктному середовищі суб'єкт не присутній реально, ефект присутності створюється засобами комп'ютерних технологій і суб'єкт самостійно вибудовує свій власний індивідуальний освітній простір. Є підстави вважати, що віртуальний характер освітнього простору кардинально трансформує всі компоненти учиннієвої діяльності, й відповідно трансформує психологічну специфіку взаємодії суб'єктів цієї діяльності на рівні усіх її структурних компонентів – мотиваційному, цілепокладання, контролю, оцінки, рефлексії. В результаті віртуальної взаємодії реальних суб'єктів відбуваються зміни внутрішніх психологічних якостей цих суб'єктів, а власне взаємодія суб'єктів і виступає тією об'єднувальною ланкою, каталізатором, що через комунікаційні зв'язки перетворює інформаційний простір в освітній.

Осмислення психологічних вимірів взаємодії суб'єктів освітнього простору дає підстави позначити ряд як позитивних, так і негативних

аспектів. Серед позитивних вирізняються: можливості включитись у взаємодію, яку дуже складно, або неможливо зорганізувати в реальному житті, отримати нові знання, досвід, освоїти нові смисли; можливості мінімізувати ризики отримання результату завдяки широкому використанню імітаційних засобів; включитись у взаємодію з дуже широким колом учасників, опанувати нові правила й умови, навчитись дотримуватись соціальних норм взаємодії, підвищити соціально-психологічну компетентність завдяки широкому колу соціальних ролей та контекстів; можливості опанувати елементи професійної діяльності (взаємодія з використанням професійних імітаційних та симуляційних засобів); можливості анонімності дозволяють конструювати взаємодію на основі різних рольових схем, зміни ролей. Також віртуальна взаємодія створює відчуття психологічної захищеності, безпеки, відтак робить спілкування більш активним, сміливим, знижується вплив блокуючих комунікативних аффектів за рахунок психологічної безпеки, людина зважується на комунікативні акти, від яких в реальному освітньому просторі напевно утрималась, знижується психологічна напруга взаємодії, підвищується рівень комфорту, вирішуються внутрішні конфлікти.

До числа негативних аспектів слід віднести знеособлення суб'єктів освітнього простору, обмеження палітри засобів спілкування; інтернет залежності; анонімність спілкування; стресові ситуації, пов'язані із обладнанням; проблеми захисту інформації; кібер-булінг; деформація, втрата ідентичності. Також, віртуальна опосередкованість взаємодії суб'єктів суттєво видозмінює, часом повністю виключає форми безпосереднього емоційного з'язку, що збіднює сенсорну сторону спілкування, мінімалізує діалог (в той же час варто відмітити значно розширені можливості полілогу у віртуальному освітньому просторі).

Конструктивне врахування специфічних характеристик взаємодії в віртуальному освітньому просторі дозволяє вирішити окреслені проблеми, оскільки в даному випадку відкривються перспективні можливості освітнього процесу - використання форм навчання, що не обмежені просторово-часовими ресурсами, впровадження різноманітних форм співробітництва у віртуальному просторі. Отже, опрацювання сучасних інформаційних технологій використання специфічних дидактичних можливостей віртуального освітнього простору, ефективна інтеграція технологій, окреслених віртуальним освітнім простором принципово трансформує уявлення про освітні технології. Соціокультурний феномен віртуального простору має величезний освітній потенціал, відтак експериментальні дослідження психологічних вимірів взаємодії суб'єктів освітнього простору дозволить вийти на новий рівень психологічного осмислення пізнавальної та педагогічної діяльності.